

Az EU HATÁSA A VÁLLALATI VERSENYKÉPESSÉGRE – AHOGYAN A VÁLLALATVEZETŐK LÁTJÁK

Czakó Erzsébet

PhD, egyetemi docens, igazgató

Budapesti Corvinus Egyetem, GTK Vállalatgazdaságtan Intézet

BEVEZETÉS

Az alábbiakban a Versenyképesség Kutató Központ vállalati versenyképességi kérdőíves felméréseinek 2004 március-júniusi adatfelvétele alapján azt foglalom össze, hogy a felmérésben részt vett 301 vállalat három (felső vezetés, pénzügyi és termelési) területének vezetője milyen változásokat várt az EU csatlakozás időpontjában. (Erről részletesebben lásd [3].) Ezt megelőzően röviden ismertetem a mintára vonatkozó megállapításokat, végül pedig az MTA Ipar- és Vállalatgazdasági Bizottság VIII. konferenciáján elhangzottakat is figyelembe véve értékelem a jelzett tendenciákat.

NÉHÁNY MÓDSZERTANI MEGJEGYZÉS

A Versenyképesség Kutató Központ keretében 2004-ben harmadszor került sor vállalati versenyképességi kérdőíves felmérésre. A felmérésbe olyan vállalatokat vontunk be, amelyek önálló jogi személyiséggel rendelkeznek, és 50 főnél több alkalmazottal működnek. E megkötés azt szolgálta a megkeresett vállalatok körének kialakításakor, hogy a megkeresett vállalatoknál tagolt, a legfontosabb működési területeket önálló szervezeti egységként irányító szervezeti struktúra legyen. A megkeresett vállalatokat a KSH adatbázisából létszám szerinti méret és területi reprezentativitás alapján válogattuk ki.

A 2004-es mintában a hazai többségi tulajdonú, feldolgozóipari, kevésbé fejlett régiókban működő vállalatok vannak többségben. A mintánk jellemzői alapján azt is mondhatnánk, hogy az alábbi megállapítások olyan hazai vállalatcsoportra vonatkoznak, amely a magyar gazdaság versenyképessége alakulása szempontjából hosszú távon meghatározó, és a gazdaságpolitika egyik fő célzottja kellene, hogy legyen a versenyképességet fejlesztő eszközök alkalmazásakor.

A vállalati versenyképességi kérdőív négy szetből állnak (felső vezető, pénzügyi, kereskedelmi és marketing valamint termelés és szolgáltatás). E kérdőívszetek a megkeresett vállalatok meghatározott területein dolgozó vezetőit arra kéri, hogy megadott szempontok alapján értékeljék vállalatuk működésének környezeti és működési jellemzőit. A kérdőívek ily módon véleményeket fogalmaznak meg.

Aktualitásánál fogva a 2004-es felmérésben szerepelt néhány olyan kérdés, ami az EU csatlakozással kapcsolatos várakozásokra vonatkozott. Az alábbiakban a felső vezetői, a pénzügyi és a termelés és szolgáltatás területére vonatkozó kérdőívszetek alapján összegzem és értékelem a kirajzolódott képet.

A VÁLLALATVEZETŐI VÉLEMÉNYEK

Az EU-csatlakozást olyan környezeti tényezőnek tekintették a válaszadók, amelyik nagymértékben bizonytalanság forrása, ám működésük szempontjából a legtöbb vállalatvezető kimagaslóan támogató környezeti tényezőnek tekinti.

A válaszadás időpontjában (2004. március-június) a válaszadók 70%-a jelezte, hogy az EU-csatlakozás miatti változásokra koncentrált. A vállalatok szinte hajszálpontosan 50-50%-ban jelezték, hogy már a csatlakozást megelőzően változtattak vállalatuk stratégiáján: 50,5% nem változtatott egyáltalán, 41 % kismértékben módosított, 8,5% pedig lényeges módosítást hajtott végre. A válaszadók kevesebb, mint fele folytat formalizált stratégiai tervezést, akik közül a vállalatok 67%-a már hosszabb ideje foglalkozott az EU-csatlakozás utáni időszakra való felkészüléssel, és 33%-uk vélte csupán úgy, hogy nem jönnek számukra olyan változások, amelyekre készülniük kellene. A teljes minta alapján ezek az adatok azt jelentik, hogy a vállalatok mintegy harmada készült az EU-csatlakozásra hosszabb ideje.

Az EU-csatlakozáshoz fűződő várakozásokat 17 szempont szerint kértük értékelni a **felső vezetői kérdőív**szetben. A válaszokra adott értékek átlaga 1,68-3,49 között szóródott, ami kevés lehetőséget ad az árnyalt elemzésre, ezért az állításokkal egyet nem értők (1+2), és az egyetértők (3-5 érték) csoportjára bontottuk mintánkat. Erről ad áttéket az 1. táblázat.

A válaszok között kiemelkedik az optimista várakozás (84%). A kétharmados ill. ennél nagyobb egyetértő véleményeket mutató értékekhez (65%-nál nagyobb értékek a táblázatban, összesen 7 állítás) tartozó vélemények két csoportba sorolhatók. Az egyik csoport a **vállalatok piacaival és piaci magatartásával** kapcsolatosak (5 állítás), a másik csoport a munkatársakra vonatkozik (2 állítás). Az EU-csatlakozástól erősebb versenytársak megjelenését várják a vállalatok felső vezetői, azonban úgy ítélik meg, hogy ez lényegesen nem lesz hatással vállalatuk piaci helyzetére. (79-79%). Ez utóbbi állításban is kifejeződik a vállalatok optimizmusa. Erre vélhetően az ad alapot, hogy 72%-uk a más vállalatokkal történő együttműködés növekvő szerepét jelzi előre, 69%-uk szélesebb és jobb beszállítói bázist, 65%-uk pedig a piacra lépés költségeinek csökkentését reméli az EU-csatlakozástól.

A **munkatársakra vonatkozó állítások** csoportjába két állítás tartozik: bizonytalanok a munkatársak, és nagyobb erőfeszítésbe került majd a munkaerő megtartása a vezetők szerint. Ha ehhez hozzáteszük, hogy a legtöbb egyet nem értő állítás az olcsóbb és képzettebb munkaerőhöz jutásra vonatkozott. Megállapíthatjuk, hogy az EU-csatlakozás egyik legnagyobb kihívását a válaszadók az alkalmazottak megtartásában és a munkaerőpiac alakulásában látják: míg a vállalatok általában optimisták az EU-csatlakozás várható hatásait illetően, addig a válaszadók pesszimisták a képzett alkalmazottak megtartásában és megszerzésében.

1. táblázat

Az EU-csatlakozáshoz fűződő felső vezetői várakozások*

Várakozás ill. hatása	Nem ért egyet (1+2)	Egyet ért (3-5 együtt)
A vállalat optimistán tekint az EU-csatlakozás hatásai elé	16%	84%
Erősebb versenytársak	21%	79%
A vállalat piaci helyzete nem változik lényegesen	21%	79%
Nagyobb erőfeszítésbe kerül a képzett munkaerő megtartása	24%	76%
A munkatársak bizonytalanok	24%	76%
Nő a vállalatokkal való együttműködés szerepe	28%	72%
Szélesebb és jobb beszállítói bázis	31%	69%
A piacra lépés költsége csökken	35%	65%
A piaci lehetőségek jelentősen bővülnek	42%	58%
A fő versenytársak a csatlakozó országok vállalatai lesznek	44%	56%
Jelentős EU-s támogatásokhoz jut a vállalat	44%	56%
Előtérbe kerül az export	45%	55%
Az eddigi EU tagországok jelentős felvevőpiacot jelentenek	54%	46%
A nem EU tagországok vállalataival csökken a gazdasági kapcsolat intenzitása	60%	40%
Az EU-s támogatás kedvezőtlen a vállalati versenyképességre	62%	38%
Az újonnan belépő országok jelentős felvevőpiacot jelentenek	63%	37%
Olcsóbb, képzetesebb munkaerőhöz jutnak	81%	19%

*A %-ok a válaszadók %-ában számított értékeket jelentik.

A **piaci lehetőségek** megítélésében – piaci növekedési lehetőséget avagy csökkenést hoz inkább az EU-csatlakozás - a válaszadók megosztottak. Közel 50-50% között szóródnak az erre vonatkozó állításokra adott egyetértő és egyet nem értő válaszok. (További elemzéseket igényel annak vizsgálata, hogy ez mennyiben magyarázható a válaszadók sajátos piaci helyzetével.) A válaszadók 42%-a szerint nem jár majd a piaci lehetőségek jelentős bővülésével az EU-csatlakozás, míg a válaszadók 58%-a kifejezetten erre számít. A válaszadók 45%-a nem reméli, hogy az export tevékenység az EU-csatlakozás nyomán fellendülne, a fennmaradó 55% ezt esélynek tartja. A vállalatok arra számítanak, hogy sem az eddigi (54%), sem pedig az újonnan belépő országok (63%) nem jelentenek majd jelentős új felvevő piacot. A piac bővülésben úgy tűnik a nem EU-tag országok piacaira számítanak a válaszadók: 60%-uk szerint ezen országok vállalataival nem csökken majd a kapcsolatuk, ám a várható versenytársakat is (válaszadók 56%-a) a Magyarországgal

együtt csatlakozó országok vállalatai közül várják. A vezetők 56%-a számít arra, hogy valamilyen EU-tól származó támogatáshoz juthat majd vállalatuk, aminek kedvező a megítélése: a vállalatok közel kétharmada (62%) nem értett egyet azzal, hogy az EU-támogatások kedvezőtlenül befolyásolják majd a vállalati szféra versenyképességét.

A **vállalat pénzügyi tevékenységére vonatkozó kérdőív**szetben is szerepeltettünk az EU-csatlakozásra vonatkozó kérdéseket (lásd 2. táblázat). A 11 szempont közül ötnél szinte a válaszadók fele-fele arányban értettek ill. nem értettek egyet a hatások értékelésében. A legnagyobb egyetértés a vállalat pénzügyi lehetőségei körül alakult ki: legtöbb válaszadó szerint a devizahitelek szerepe megnő a finanszírozásban, könnyebben jutnak majd hitelhez és jelentős EU-támogatásokhoz. Ez utóbbiban a pénzügyi kérdőívet kitöltők optimistábbak, mint a felsővezetői kérdőív kitöltői: 12%-kal többen remélnék jelentős EU-támogatást. A válaszadók 69%-a tervezi is, hogy pályázik, és 80%-uk a kérdőív kitöltésekor már tájékozódott is a pályázati feltételekről.

2. táblázat

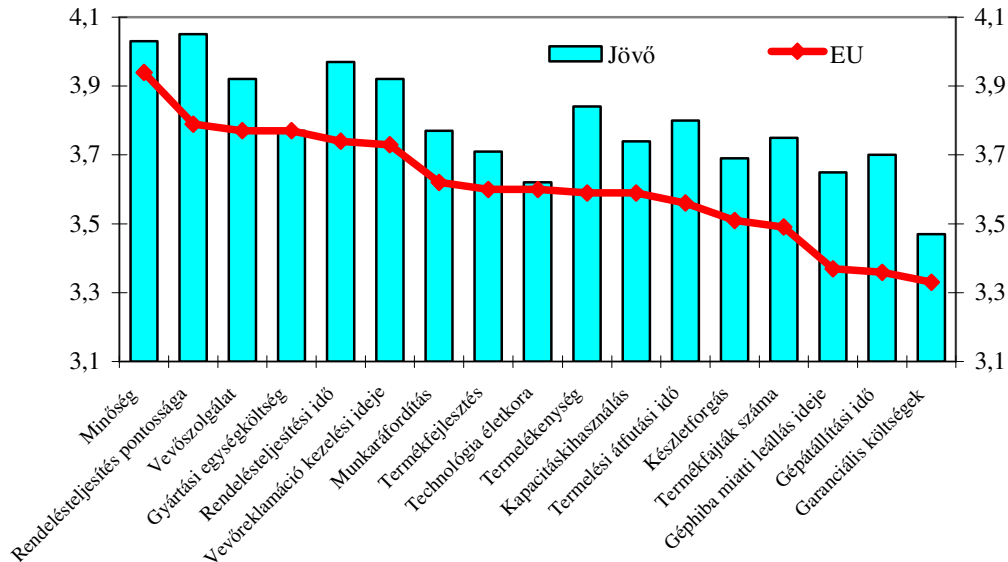
Az EU-csatlakozással kapcsolatos pénzügyi-gazdasági vezetői várakozások*

Várakozás ill. hatása	Nem ért egyet (1+2)	Egyet ért (3-5 együtt)
A devizahitelek szerepe nő a finanszírozásban	15%	85%
Javulnak a hitelhez jutás feltételei	31%	69%
Jelentős EU-s támogatásokhoz jut a vállalat	32%	68%
A piacra lépés költsége csökken	31%	69%
Jobb fizetési feltételek szállítóknál	48%	52%
A vevők fizetési fegyelme javul	51%	49%
A nem EU tagországok vállalataival csökken a gazdasági kapcsolat intenzitása.	51%	49%
Átrendeződnek a szállító-vevői kapcsolatok	54%	46%
Áraink csökkennek a hazai piacon	54%	46%
Az EU-s támogatás kedvezőtlen a vállalati versenyképességre.	54%	46%
Beszerezési áraink csökkennek	62%	38%

*A %-ok a válaszadók %-ában számított értékeket jelentik.

A **termelésre és szolgáltatásokra vonatkozó kérdőív**szetben szereplő válaszok a termelés és szolgáltatások teljesítményalakulásában az EU-csatlakozásnak kiemelkedő jelentőséget tulajdonítanak a *minőség* területén (lásd 1. ábra). A felsorolt tényezők közül ez kapta a legmagasabb értéket. Ezt négy olyan tényező követi, ami a *vevők kiszolgálása*ával kapcsolatos (rendelésteljesítés, vevőszolgálat, rendelésteljesítési idő, vevőreklamáció kezelési idője), egy pedig e tényezők közé ékelődve a *költségek csökkentésére* utaló gyártási egységköltség csökkentése. Ezek a tényezők az EU-csatlakozástól függetlenül felértékelődő tényezők is. Érdemes felfigyelni arra, hogy az EU-csatlakozástól várt hatások alacsonyabb értékekkel szerepelnek, mint általában a jövő működésében prioritást kapó tényezők, és csupán

a gyártási költségek és a technológia életkora szerepel azonos értékkel. Az EU-csatlakozás várhatóan felértékeli a minőséget, előtérbe helyezi a vevők kiszolgálását, és nyomást jelent a működési hatékonyság növelésén keresztül a költségcsökkentésre.

1. ábra

Teljesítmény változások a teljesítményt meghatározó tényezők előrejelzéseiben – az EU-nak tulajdonított és az attól független tényezők

ÖSSZEGZÉS

Az első eredmények alapján egy olyan kép rajzolódik ki, amelyeket ha megoldandó problémaként értékelünk, akkor azt összhangban állónak értékelhetjük az EU Lisszaboni Stratégiájának legfőbb célkitűzéseivel (lásd erről [2] ÉS [4]). Az októberi Ipar- és Vállalatgazdasági Konferencia óta eltelt időszak híradásai alapján egyértelművé vált, hogy a Lisszaboni Stratégia célkitűzései nem teljesíthetők 2010-re, azonban politikai konszenzus mutatkozik abban, hogy azok helyesek, és e célkitűzések megvalósításában az EU Bizottság (EU Commission) nagyobb szerepet szán a tagországoknak. A Lisszaboni Stratégia célkitűzései közül az innovációra és az oktatás és képzés szerepére vonatkozókat emelem ki, amelyek a versenyképesség irodalmában és a javaslatok között nem újak, s már-már közhelyszámba mennek (lásd pl. [1]).

A vállalati versenyképességi kérdőíves felmérés első eredményei alapján az rajzolódott ki, hogy a vállalatok az EU-csatlakozástól finanszírozási forrásokat remélnék, ami vélhetően a Nemzeti Fejlesztési Tervhez kapcsolódó operatív programok és azok pályázatain keresztül érhető el. A működési területekre vonatkozó megállapítások szerint az alkalmazottak megtartása, és a felkészült és olcsó alkalmazottakhoz jutás jelent kihívást. Ha ezt összekapcsoljuk az EU versenyképességi célkitűzéseivel, akkor ezt leginkább az humán erőforrás fejlesztés prioritásához kap-

csolódik, és a magyar gazdaságot érintő oktatási és képzési rendszer és a vállalati szféra kapcsolatának erősítésére hívja fel a figyelmet. A másik működési terület – a termelés és szolgáltatások területe – az innovációhoz kapcsolható. A jelzett várakozások (minőség előtérbe kerülése, vevői kapcsolatok és költségcsökkentés) szerint a hazai vállalatok a technológiafejlesztés és a működés hatékonyságát szolgáló irányítási és vezetési területeken néznek változások elé. Ez arra utal, hogy a magyar K+F politikában az adaptív megoldásokra széleskörű igény lenne a hazai vállalatvezetői vélemények szerint.

IRODALOMJEGYZÉK

[1] BARTHA A. – PÉNZES P. – SZÖRFI B. (2004) **A versenyképesség tényezői és a versenyképesség javításának gazdaságpolitikai gyakorlata.** MTA Ipar- és Vállalatgazdasági BizottságVIII. Ipar- és Vállalatgazdasági Konferencia előadásai, Pécs, 54-62. old.

[2] BOTOS B. (2004) **Iparpolitika – ipar nélkül?** MTA Ipar- és Vállalatgazdasági BizottságVIII. Ipar- és Vállalatgazdasági Konferencia előadásai, Pécs, 9-15. old.

[3] CHIKÁN A. – CZAKÓ E. – ZOLTAYNÉ PAPRIKA Z. (2004) **Fókuszban a verseny. Gyorsjelentés a 2004. évi kérdőíves felmérés eredményeiről.** BCE Versenyképesség Kutató Központ, Budapest, szeptember

[4] CZAKÓ E. (2004) **Az EU versenyképesség felfogása.** MTA Ipar- és Vállalatgazdasági BizottságVIII. Ipar- és Vállalatgazdasági Konferencia előadásai, Pécs, 15-22. old.